

همانطور که سرکوب‌شده در فرایند ظلم و ستمی که به او می‌شود تغییر می‌کند، سرکوبگر هم با تمرین تحقیر و طرد، شخصیت تازه‌ای پیدا می‌کند.

میراث امپریالیسم هنوز هم کاملاً با ماست؛

— □□□□ □□□□□□ □□□□

هرگز نباید فراموش کرد که استعمار [...] نوعی اثر بومرنگی شایان توجه بر سازوکارهای قدرت در غرب داشته است [...] مجموعاً کاملی از الگوهای استعماری به خود غرب بازگشتند.

میشل فوکو

بنا به تصور غالب، امپریالیسم چیزی است که روی یک «دیگری» اعمال می‌شود. کشورهای سلطه‌گر طی ۵۰۰ سال گذشته، اکثر کشورهای اروپایی و آمریکای شمالی - سلطه نظامی و سیاسی و فرهنگی بر جمعیت‌های خارجی محروم از قدرت اعمال می‌کنند. این جمعیت‌های خارجی، در معنای فوق، کسانی هستند که آثار منفی و ماندگار امپریالیسم بر آن‌ها تحمیل می‌شود. امپریالیسم چیزی است که در «آنجا»، در مستعمرات، اتفاق می‌افتد؛ وقتی بحث از تاریخ و کردار استعمار است، سیاست‌های داخلی کشورهای امپریالیست از حیث سیاسی و تحلیلی چندان جالب توجه نیست.

اما در واقع امر، روی ۵۰۰ سال امپریالیسم آثاری عمیق و پایدار بر خود مراکز متروپلیس¹ نیز داشته است. از نمادپردازی‌های تصویری مان تا غذایی که می‌خوریم، از ترکیب قومی مان تا ایدئولوژی‌های نژادپرستانه مان، مردمان اروپایی تا اعماق زندگی خود از تاریخ و حضور امپریالیسم تأثیر پذیرفته‌اند. این مسائل معطوف به سازوکار مشخصی است که امپریالیسم از طریق آن عمیقاً به ساختار سیاسی و اجتماعی کشورهای اجراکننده آن شکل داده است: اثر بومرنگی امپریالیسم.

به طور مشخص‌تر، «اثر بومرنگی امپریالیسم» اصطلاحی است برای شیوه استفاده امپراتوری‌ها از مستعمراتشان به عنوان آزمایشگاه روش‌های ضد-شورش، کنترل و سرکوب اجتماعی، روش‌هایی که می‌توانند بعداً به خود متروپلیسهای امپراتوری بازگردند و علیه به حاشیه رانده شده‌ها، تحت‌انقیادها و فرودستان داخلی نیز به کار گرفته شوند. به سبب محدودیت‌های اخلاقی و قانونی ناچیز در مستعمرات، امپراتوری‌ها دستشان برای آزمودن تکنولوژی‌ها و سلسله‌مراتب اجتماعی جدید بر جمعیت‌های مستعمره باز است. و وقتی این تکنیک‌ها خوب پرورده شدند، گردش اطلاعات و کارکنان در سطح امپراتوری، این روش‌های سرکوب را در کل مستعمرات پخش می‌کند و در نهایت هم به خود سرزمین اصلی می‌رسند.

مناسبات امپریالیستی سلطه بین شمال و جنوب جهانی هنوز ادامه دارد. از سلطه فرانسه بر آفریقای فرانسه‌زبان و مداخلات نظامی دائمی بریتانیا-آمریکا تا تأثیرگذاری غرب بر نهادهای مالی بین‌المللی

طی دور □□□ اوج امپریالیسم اروپایی در قرون نوزدهم و بیستم، تکنیک‌ها و ایدئولوژی‌ها و رویه‌های بسیاری که در مستعمرات

تکمیل شده بودند به اروپا بازگردانده شدند و علیه جمعیت‌های حاشیه‌ای، مخالفان و رانده‌شدگان به کار رفتند. بعضی مواقع، کل نهادهای مستعمراتی به صورت معکوس به متروپلیس صادر شدند. در موافقی دیگر، برخی از تاکتیک‌های ضد-شورش علیه جمعیت‌های مهاجری به کار گرفته شدند که از جنگ‌های مستعمراتی فرار کرده و در سرزمین‌های مرکزی امپراتوری ساکن شده بودند. در دور [ ] نوامپریالیسم کنونی، بومرنگ کماکان به نحوی عمیق بر ذهنیات کشورهای سفیدپوست اکثریت تأثیر می‌گذارد و زمین منازعه میان چپ طبقه کارگر و طبقات حاکم را ساختار بندی می‌کند.

بومرنگ امپریالیسم و آلمان نازی

اصطلاح «بومرنگ امپریالیسم»، و نظریات سیاسی ملازم با آن، نخستین بار وقتی ظهور کرد که دانشوران، روشنفکران و فعالان اجتماعی سعی کردند با تجربه تاریخی هولوکاست در جنگ دوم جهانی دست‌وپنجه نرم کنند. بعضی‌ها می‌پرسیدند، چطور ممکن است یکی از مراکز جهانی نوآوری هنری و علمی و سیاسی -آلمان دور [ ] وایمار- به دام یکی از فراگیرترین نسل‌کشی‌های تاریخ بشر بیفتد؟

بعضی‌ها، با توضیحی که هنوز هم رایج است، دنبال این بودند که بگویند هیتلر و آلمان نازی استثنا بودند. هولوکاست یک اتفاق غریب بود، انحرافی بود از سنت‌های انسان‌گرایی و دموکراسی روشنگران [ ] اروپایی؛ یک روان‌پریشی جمعی در ملت آلمان، شاید. بقیه می‌گفتند ظهور حزب نازی با سلسله‌ای از حوادث تاریخی تأسفاتر قابل توضیح است: قرارداد ورسای؛ رکود بزرگ، ناکامی اپوزیسیون پیشرو آلمان.

روشنفکران خاصی بودند که عمیق‌تر شدند، دنبال این رفتند که از ساختار اندیشه و عمل اروپایی که نه فقط جمعیت آلمان، بلکه بخش‌های بزرگی از اروپا را مستعد فاشیسم و اتاق‌های گاز کرده بود پرده بردارند. آنان آلمان نازی را در درون پیوستاری از تاریخ اروپا قرار دادند، که در آن تنها از این جهت استثنا به حساب می‌آمد که روی [ ] اروپایی از پیش موجود را به شکلی مشخصاً افراطی به نمایش می‌گذاشت. شاید معروف‌ترین آنان ماکس هورکهایمر و تئودور آدورنو باشند، که در کتاب [ ] هولوکاست را در تضادها و تنش‌های مدرنیته [ ] روشنگرانه و صنعت‌گرایی سرمایه‌دارانه جای دادند.

دو تن دیگر به نقاط دیگری نگرستند و جایگاه آلمان نازی را در گذشته و اکنون امپریالیسم اروپایی مشخص کردند. نظریه‌پرداز سیاسی، هانا آرنت، در [ ] می‌گوید که تأکید بر نژاد و گسترش قلمرو -دو روی [ ] ذاتی امپریالیسم- بنیادهای فاشیسم اروپایی را ریختند. تمامیت‌خواهی در اروپا پیامد چیزی بود که آرنت به آن «بومرنگ امپریالیسم» می‌گفت. به طور مشابه، امه سزر، شاعر و نظریه‌پرداز فرانسوی، نیز در [ ] می‌گوید که هیتلر «شیوه‌های استعماری‌ای را در اروپا به کار بست که پیش از آن فقط برای [مستعمرات] نگه داشته شده بودند» و آنچه به نظر می‌رسید انحرافی متعلق به عصر بربری پیشامدرن است -یعنی هولوکاست- را قاطعانه در سنت امپریالیستی اروپا جای داد.

تحقیر کردن، سلب انسانیت از دیگران و بدنام کردن انسان‌های دیگر چیزی نیست که بر روان سرکوبگران آثار ناخواسته منفی نداشته باشد؛ «وضعیت استعماری، همان طور که استعمارشدگان را می‌سازد، استعمارگران را نیز می‌سازد».

طبق این دیدگاه، روش‌های هیتلر چیزهای ناآشنایی برای جامعه اروپا نبودند. تفاوت عمد [ ] کار هیتلر در این بود که این روش‌ها را علیه جمعیت‌های اروپایی به کار گرفت، و در درون خود اروپا. از نگاه جنوب جهانی، که قرن‌ها از شدیدترین غارتگری‌های امپریالیسم اروپایی رنج کشیده بود، آلمان نازی اصلاً چیز عجیبی نبود. حدود ۵۰ میلیون نفر از بومیان آمریکایی بر اثر استعمار اسپانیا جان باخته بودند؛ بیش از ۱۰ میلیون نفر از آفریقاییان از اقیانوس اطلس گذر داده شده بودند تا در کارائیب و دیگر نقاط در بردگی زندگی کنند؛ ده‌ها میلیون تن بدون این که نامی از آن‌ها برده شده باشد بر اثر قحطی‌هایی که بریتانیا در هند پدید آورد از میان رفته بودند.

اصطلاح «بومرنگ امپریالیسم» راهی بود برای توصیف این که چطور برخی از سازوکارهای مورد استفاده آلمان نازی در آزمایشگاه‌های مستعمراتی توسعه یافته بودند، و چطور روی [ ] امپریالیسم شرایط زمینه‌ای برای چنان رخداد هراسناکی را فراهم کرده بود.

بومرنگ امپریالیسم و ساخت تاریخی نژاد (پرستی)

آنچه شاید قدرتمندترین ابزار ایدئولوژیک و مادی تولیدشده به دست طبقه حاکم اروپایی باشد نیز در مستعمرات ریشه دارد: ایدئولوژی و کردار نژاد (پرستی). دسته‌بندی نژادی جمعیت جهان -طبقه‌بندی سلسله‌مراتبی انسان‌ها طبق گروه‌بندی ویژگی‌های ظاهراً جسمانی و فرهنگی- طی دوران تجارت برده و استعمار اکثریت غالب جنوب جهانی توسعه یافت. این ابزار در درون تصویر اروپاییان از خودشان جای گرفت، از جمله طبقات کارگر اروپایی، که رفته‌رفته دیگر خودشان را «سفید» می‌دانستند. ساخت تاریخی نژاد یکی از تحولات عمیقاً تأثیرگذار مدرنیته بوده است. نژاد یک اختراع استعماری بود که هنوز هم در سراسر جهان همچون بومرنگ در حرکت است.

اما برای این که متوجه این موضوع بشویم، باید به یاد داشته باشیم که نژاد صرفاً مجموعه‌ای از پیش‌داوری‌ها نیست که در ذهن افراد جا خوش کرده باشد. نژاد ابتدائاً مجموعه‌ای از کردارهای مادی بود که در درون ساختارها و تاریخ‌های استعماری جای

داشت. چنان که دانشور هلندی، گلوریا وکر، می‌گوید، «در نژاد بحث ما فقط ایدئولوژی و باورها و گزاره‌ها نیست»، بلکه «در اعمال نیز خودش را نشان می‌دهد، در شیوه سازمان‌یافتن و انجام‌شدن امور». نژادبندی‌کردن جمعیت‌های تحت استعمار برای توجیه انقیاد آنان ضروری بود؛ اما از طریق رویه‌های امپریالیستی نظارت و سلطه و خشونت نیز تولید می‌شد. بنابراین، واردات ساخت اجتماعی نژاد از مستعمره به متروپلیس با واردات تکنیک‌های سرکوب درهم‌تنیده است و تا حدی از آن قوام گرفته است. این که می‌گوییم نژاد امری مادی است بدین معناست.

در میانه جنبش‌های ضداستعماری بزرگ دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰، روشنفکران کشورهای تحت استعمار، به‌ویژه در دنیای فرانسه‌زبان، درباره تأثیرات استعمارگری بر اربابان امپریالیست نظریه‌پردازی کردند. تحقیرکردن، سلب انسانیت از دیگران و بدنام‌کردن انسان‌های دیگر چیزی نیست که بر روان سرکوبگران آثار ناخواسته منفی نداشته باشد. چنان که آلبرت میمی، روشنفکر فرانسوی، در ۱۹۵۷ نوشته بود، «وضعیت استعماری، همان طور که استعمارشدگان را می‌سازد، استعمارگران را نیز می‌سازد».

بومرنگ امپریالیسم حتی در تلقی اروپایی سفیدپوست از خودش در روابط جنسی نیز تأثیرگذار بود. چنان که آن لورا استولر نشان داده است، تمایلات جنسی انسان سفید تا حدی در تقابل با زن تحت استعمار - غیرمعمول، همواره در دسترس، و از نظر نژادی همیشه ترسان- شکل گرفت. در سطح دولت‌ها، روش‌های امپریالیستی کنترل روابط جنسی گاهی اوقات به عنوان مدل‌هایی برای فشربندی جنسیتی در کشور استعمارگر نیز استفاده می‌شدند. برای مثال، روش‌های معاینه و تحدید کارگران جنسی که در ۱۸۵۷ در هنگ‌کنگ تحت استعمار بنا شدند، با تصویب قانون بیماری‌های واگیردار در ۱۸۶۴ راه خود را به بریتانیا نیز باز کردند.

امروز، بومرنگ امپریالیسم فقط چرخه‌ای در کتاب‌های تاریخ نیست. میراث امپراتوری‌های رسمی - که به مدت پنج قرن سیاست‌های جهانی را مدیریت می‌کردند، رشد اقتصادی را ساختاربندی می‌کردند و بر فرهنگ جهانی تأثیر می‌گذاشتند - کماکان تأثیری عمیق بر جوامع اروپایی دارد.

در واقع، مناسبات امپریالیستی سلطه بین شمال و جنوب جهانی هنوز ادامه دارد. از سلطه فرانسه بر آفریقای فرانسه‌زبان و مداخلات نظامی دائمی بریتانیا-آمریکا، تا تأثیرگذاری غرب بر نهادهای مالی بین‌المللی و فعالیت‌های معدنی اروپایی-آمریکایی و سرزمین‌های خارجی، امپریالیسم و میراث آن هنوز هم کاملاً با ماست. افراد زیادی در جنوب جهانی، از قوام نکرومه³ تا توما سانکارا⁴، دریافته‌اند که استعمار به نوامپریالیسم دگردیسی یافته است؛ شاید دیگر پرچم فرانسه در شهر آفریقای فادا افراشته نشود، اما بهره‌کشی اقتصادی، دخالت نظامی و فریب‌های دیپلماتیک هنوز هم هستند.

به همین قرینه، آثار نوامپریالیسم نیز مجدداً همچون بومرنگ، سطح جهان را درمی‌نوردند. شکلی از سرمایه‌داری و نئولیبرالیسم که معرف زمانه ماست، اولین بار در دهه ۱۹۷۰ در شبلی آزمایش شده بود، وقتی که دولت ایالات متحده حکومت چپ‌گرای سالوادور آنده را سرنگون کرد و اقتصاددانان آمریکایی گرد هم جمع شدند تا به دیکتاتوری نظامی تازه‌مستقر شده مشاوره دهند. نئولیبرالیسم، که بر همه چیز در غرب تأثیر گذاشته است، از افزایش نابرابری تا افول دورنمای زندگی، از عمیق‌ترین تلقی‌های ما درباره جهان تا شیوه ارتباط ما با یکدیگر، تا حدی محصول اثر بومرنگی (نو)امپریالیسم است.

پی‌نوشت‌ها:

•• کانر وودمن (Woodman Connor) پژوهشگر و نویسنده چپ‌گرا است. موضوع مورد علاقه او شیوه‌های جدید سرکوب و نظارت است و نوشته‌هایش در مجلاتی مانند □□□□□□□□ به انتشار رسیده‌اند.

1. مقام در استعمارگر کشور به استعماری مباحث در اما، است شهرکلان معنای به متروپلیس، عام کاربرد در metropolitan - مقایسه با مستعمره‌اش متروپلیس می‌گویند. به همین دلیل این کلمه ترجمه نشده و صرفاً به فارسی ترانویسی شده است [مترجم].

2. Discourse on Colonialism -

3. [مترجم] کردمی مبارزه استعمار علیه که غنا کشور سیاسی رهبران اولین از Kwame Nkrumah -

4. [مترجم] بورکینافاسو کشور گذاران بنیان و گراچپ رهبران از: Thomas Sankara -

منبع | ترجمان

ترجمه ی محمدابراهیم باسط

برچسب‌ها: [دیکتاتوری](#) [1]

[فرهنگ](#) [2]

